

**BIJZONDERHEDEN UIT DE KEVERFAUNA
VAN HET GEULDAL**

P. J. BRAKMAN

In leven medewerker aan het
Natuurhistorisch Museum, Maastricht.

Met tekeningen van Jan van Eyk.

In dit artikel zullen geen zeer algemene insectensoorten worden behandeld. In een uitgave die de luister van het Mergelland wil beklemtonen, heeft het zin te wijzen op het bijzondere van dit land en komen derhalve de soorten die op alle mogelijke plaatsen in ons land gewoon zijn, niet aan de orde.

Met het Geuldal worden hier ook bedoeld de droge zijdalen, o.a. het Gerendal, en de

bossen en ontsluitingen op de dalwanden. Een enkele maal zal ook het dal van de Gulp ter sprake komen.

In entomologisch opzicht is het dal van de Geul voor ons land zeker uniek te noemen. Het is voor de entomologen uit het noorden altijd een soort bedevaartsoord geweest. In de literatuur komt men dan ook vele vindplaatsvermeldingen en biologische bijzonderheden tegen, maar de ware rijkdom (en soms ook de schijnbare zeldzaamheid van bepaalde soorten) leert men pas kennen als men in de streek woont en in de gelegenheid is het terrein gedurende het gehele jaar te bezoeken.

Het Geuldal biedt voor de entomologen en zeker voor de coleopterologen onder hen, de

Geuldal bij Heimans-groeve.

Foto: Jan van Eyk.

mogelijkheid zich te verdiepen in de vele verschillende hier voorkomende biotopen met hun specifieke fauna.

Onder de oeverbewoners vallen de dieren van de kiezelstrandjes op. Men krijgt deze eigenlijk alleen maar te zien als men water op het grind gooit. Dan lopen al vrij spoedig de blauwgroene loopkevertjes *Bembidion tibiale* Dft., *stomoides* Dej. en (veel zeldzamer) *monticola* Strm. in het rond. De laatste is in ons land uitsluitend van de Geul en haar uitmonding in de Maas bekend. Op zand- en slibstrandjes rent het mooi gekleurde kortschildkevertje *Tachyusa balteata* Er. dicht langs de waterkant. In de steile oevers van de Geul leeft op enkele plaatsen *Heterocerus crinitus* Kiesw., een uiterst merkwaardig geïsoleerd voorkomen van deze rariteit. De dichtstbijzijnde bekende vindplaatsen liggen in Baden-Hessen (Horion, 1955) en men heeft in het buitenland dan ook lang gedacht dat het voorkomen aan de Geul niet echt „autochtoon” zou zijn. Maar de soort was al in de vorige eeuw van deze vindplaats bekend en heeft zich nog steeds weten te handhaven.

Onder de echte moerasbewoners bevinden zich enkele „zeldzaamheden”: *Agonum dahli* Prdh., *Atomaria impressa* Er. (van beide soorten tot voor kort slechts één exemplaar uit ons land bekend), *Ocalea concolor* Kiesw., *Euryalea decumana* Er. en *Paramecosoma melanocephalum* Hbst. Het zijn dieren die men zelden of nooit in hun eigenlijke biotoop te zien krijgt. Ze leven in de slappe modderbodem

onder de plantengroei, op plaatsen waar moerasjes zijn gevormd tengevolge van uittredende bronnen. Het gemakkelijkst krijgt men ze in handen na overstromingen van de Geul. De dieren worden dan uit hun schuilhoeken gespoeld en komen terecht in het op de oever geworpen aanspoelsel. Door dit aanspoelsel uit te zeven kan men ze gemakkelijk vangen. De winter 1966/67 met zijn vele regen heeft dan ook alle bovengenoemde soorten, een paar in groot aantal, opgeleverd.

In het natte *Sphagnum* bij bronnetjes leven de kortschildkevers *Lesteva nivicola* Fauv., *Lesteva pubescens* Mnnh., *Quedius umbrinus* Er., *Quedius humeralis* Steph. en *Gymnusa variegata* Kiesw. Behalve een grote behoefte aan vochtigheid hebben al deze soorten een sterke „koudebehoefte”. Men komt ze dan ook nooit buiten dit koude bronnenbiotoop tegen.

In de spatzone van kleine watervalletjes, stuwen en watermolens leven de beide kortschildkevers *Dianous coerulescens* Gyll. en *Lesteva hanseni* Lohse. Ze zijn dermate hygriëf dat ze in een voortdurende fijne sproeiregen leven en daarbuiten nimmer worden gevonden. Omdat dit biotoop in ons land zeldzaam is, zijn deze twee soorten dan ook weinig bekend. Iets buiten de spatzone, maar toch nog zeer vochtig, leven op houtwerk en muren vastgehecht de onechte waterkevers *Ochthebius exsculptus* Germ. en *Ochthebius metallescens* Rosh. De vier genoemde soorten uit dit milieu zijn tot dusverre uitsluitend aan de Gulp gevonden.

Anaglyptus mysticus L.

Drilus flavescens Geoffr.

Dianous coerulescens Gyll.

In stromend water komen vanouds de echte waterkevers *Brychius elevatus* Panz. en *Deronectes rivalis* Gyll. voor, indien het water althans niet al te zeer vervuild is. Stroomafwaarts van Wijlre zal men deze twee karakteristieke soorten dan ook zelden meer te zien krijgen.

In stagnerend koud water bij bronnen leeft de alleen uit Zuid-Limburg bekende waterkever *Hydroporus discretus* Fairm.

Op de onderzijde van stenen in stromend water leeft een merkwaardige groep van kleine kevertjes, de Helmiden, geheel aangepast aan dit extreme milieu. Alle soorten hebben opvallend grote en stevige klauwen, waarmee ze zich aan het substraat vasthechten om niet door de stroom weggespoeld te worden. Nog steeds niet zeldzaam in de Geul zijn de drie soorten *Helmis maugaei* Bed., *Esolus angustatus* Müll. en *Lathelmis volckmari* Panz. Maar blijkens de oudere literatuur is nog een tiental andere soorten vroeger in de Geul of de Gulp gevonden, die de laatste decennia niet of nauwelijks meer worden aangetroffen. Verschillende hiervan zullen waarschijnlijk in ons land reeds uitgestorven zijn. De oorzaak daarvan is zonder twijfel de watervervuiling.

In oude ontsluitingen op de dalwanden die niet al te zeer beschaduwd zijn, komen de loopkevertjes *Bembidion stephensi* Crotch, *milleri* Duv. en *nitidulum* Mrsh. voor. Ook de bladsprietige *Odontaeus armiger* Scop. maakt hier soms zijn graafgangen. In beschaduwde ontsluitingen leven onder en tussen diepliggende stenen de grote loopkevers *Pterostichus cristatus* Duf. en *Abax ovalis* Dft.

Bij de houtbewoners onder de kevers bevinden zich vele fraaie soorten. De larven van deze dieren leven van en in rottend hout, de kevers zelf ziet men ook wel op bloemen en struiken zitten. In oude wilgen en haagbeuken ontwikkelt zich *Hypoganus cinctus* Payk., in dode hazelaars de zeldzame *Phloeotrya rufipes* Gyll., vooral in haagbeuken *Pseudocistela ceramboides* L. en in allerlei loofhout het kleine vliegend hert *Dorcus parallelipedus* L. Zeer zeldzaam treft men op lage begroeiing aan bosranden *Dictyopterus cosnardi* Chevr. aan. De boktorren zijn (als larve) bijna alle houtbewoners. Opvallend zijn de in het Geuldal al-

Dorcus parallelipedus L.
ware grootte

gemene *Judolia cerambyciformis* Schrk. (op allerlei bloeiende struiken) en de veel zeldzamere *Anaglyptus mysticus* L. (vooral op bloeiende meidoorn).

De fungivoren leven van in ontbinding verkerende paddestoelen. Op de zeer rijke fauna in de zachtvlezige fungi kan hier niet nader worden ingegaan. De hardere boomzwammen leveren, zodra ze in de juiste conditie verkeren, een paar opmerkelijke soorten op: *Diaperis boleti* L., *Mycetophagus quadripustulatus* L. en *Sphaerites glabratus* F. De laatste is nog maar kort uit ons land bekend, maar blijkt niet zeer zeldzaam te zijn in Zuid-Limburg. Men dient slechts van zijn levenswijze op de hoogte te zijn. De drie genoemde soorten komen bij voorkeur in de berkenzwam en de zadelszwam voor.

De bewoners van kruiden, struiken en bomen, voorzover niet onder de houtbewoners genoemd. Het aantal soorten is overweldigend, zodat een keus gemaakt moet worden uit de voor Zuid-Limburg karakteristieke dieren. Op allerlei bloeiende planten en bomen leven de kortschildkevertjes *Anthobium limbatum* Er., *signatum* Märk., *abdominale* Grav., *primulae* Steph. en *atrum* Heer. Ze zijn alle vijf tot Zuid-Limburg beperkt en geven een duidelijke verwijzing naar de montane inslag van dit gebied. In het Middeneuropese bergland zijn dit algemene soorten. Op schermbloemigen komt de zeldzame boktor *Phytoecia cylindrica* L. voor, op kleeftkruid zeer algemeen het grote zwarte haantje *Timarcha tenebricosa* F., op en onder groot hoefblad soms de prachtige snuit-

Mycetophagus quadripustulatus L.*Liparus germanus* L.*Claviger testaceus* Preysl.

kever *Liparus germanus* L. De hazelnootboorder *Balaninus nucum* L. is niet zeldzaam op hazelaars. De wijfjes van deze soort deponeren met behulp van hun lange snuit een ei in een nog onrijpe hazelnoot, waarin zich de larve verder ontwikkelt. Op allerlei struiken in de buurt van bronnen leeft *Helodes marginata* F., op witte waterkers *Drusenatus nasturtii* Germ., beide alleen uit Zuid-Limburg bekend. Op bloeiende grassen ontmoet men *Charopus pallipes* Ol. Zeldzamer zijn de aan bosranden op lage vegetatie voorkomende *Homalilus fontisbellaquei* Fourcr. en *Drilus flavescens* Geoffr. De purperrode kniptor *Corymbites purpureus* Poda is in sommige jaren niet zeldzaam aan bosranden op allerlei houtgewas.

De vuurvlieg en of glimwormen (in de landstaal vuurbeskes) zijn een welbekende verschijning in het Limburgse heuvel-land. Omdat zowel de rondvliegende mannetjes als de op de grond zittende (ongevleugelde) wijfjes en de larven licht uitstralen, vallen ze iedereen op. Ze verschijnen op warme en vochtige zomeravonden soms massaal. Het zijn de soorten *Phausis splendidula* L., *Lampyris noc-*

tiluca L. en *Phosphaenus hemipterus* Gze., alle drie in het Geuldal voorkomend. Van de larven is bekend dat ze zich met huisjesslakken voeden, vooral van het geslacht *Cepaea*, en dat ze zeer vraatzuchtig zijn.

De ingangen van dassenburchten herbergen, verscholen tussen mergel en plantenafval, het kortschildkevertje *Phyllo-drepa melis* Hans. Deze soort is nooit buiten het gangensysteem van de das gevonden, zodat hier wel van een merkwaardige aanpassing gesproken kan worden. Ook de kortschild *Omalium septentrionis* Thms. komt hier soms voor.

Tenslotte een opvallende mierengast uit het Geuldal, het mierenknotskevertje *Claviger testaceus* Preysl. De soort leeft vooral bij de gele weidemier, die haar nesten maakt in grasbulten langs holle wegen en onder stenen op kalkgrashellingen. De kevertjes scheiden uit de gele beharing op hun lichaam een vocht uit, dat door de mieren gretig wordt opgelikt. Ze worden zelfs door de mieren gevoed en W a s m a n n (1894) sprak dan ook over een „gesetzmässiges und echtes Gastverhältniss”.

ZUSAMMENFASSUNG

Besonderheiten aus die Käferfauna des Geultals in Südlimburg. Die wichtigsten Arten werden mit Angabe ihrer Biotopen kurz angedeutet.

Literatuur

- H o r i o n, A d., 1955, Faunistik der mitteleuropäischen Käfer IV — Tutzing.
W a s m a n n, E., 1894, Kritisches Verzeichniss der myrmecophilen und termitophilen Arthropoden — Berlin.